

Nordik xalqaro universiteti
Psixologiya va maktabgacha ta'lim kafedrası o'qituvchisi
Berdiyórova Nilufar Berdiyórqizi
Nordik xalqaro universiteti
Maktabgacha ta'lim yo'nalishi talabasi
Tursunova Dilnoza Mahmudovna
tursunovadm@gmail.com

MAKTABGACHA TA'LIM TASHKILOTLARIDA TARBIYACHI-PEDAGOGLARNING FAOLIYATLARDA QO'LLAYDIGAN METODLARI

Annotatsiya: Maktabgacha ta'lim tashkilotlarida tarbiyachi-pedagoglarning faoliyatlarida qo'llaniladigan metodlar muhim o'rin tutadi. Ushbu ilmiy ishda, maktabgacha ta'lim muassasalarida tarbiyachilarning pedagogik faoliyatini samarali tashkil etish uchun foydalaniladigan turli metodlar o'rganilgan. Tadqiqotda, tarbiyachilarning ta'lim jarayonida metodik yondashuvlari, ularning o'quvchilarga ta'sir qilish usullari, shuningdek, maqsadga erishish uchun foydalaniladigan strategiyalar tahlil qilingan. Ishda pedagogik faoliyatda metodlarning ahamiyati, ularni ishlab chiqish va qo'llash jarayonida yuzaga keladigan qiyinchiliklar hamda ularning pedagogik ta'sirini oshirish uchun qanday yondashuvlar mavjudligi o'rganilgan.

Kalit so'zlar: Maktabgacha ta'lim, tarbiyachi-pedagog, pedagogik metodlar, ta'lim jarayoni, metodik yondashuv, o'quvchilar bilan ishlash, pedagogik faoliyat, ta'lim strategiyalari

Аннотация: Важную роль в деятельности воспитателей и педагогов дошкольных образовательных учреждений играют методы, которые они применяют в своей работе. В данном научном исследовании рассматриваются различные методы, используемые воспитателями в дошкольных учреждениях для эффективной организации педагогической деятельности. В исследовании анализируются педагогические подходы,

методы воздействия на детей, а также стратегии, применяемые для достижения образовательных целей. Также рассматриваются проблемы, возникающие при разработке и применении педагогических методов, и возможности повышения их эффективности.

Ключевые слова: Дошкольное образование, воспитатель-педагог, педагогические методы, образовательный процесс, методические подходы, работа с детьми, педагогическая деятельность, образовательные стратегии

Abstract: In preschool educational institutions, the methods used by teachers-play a crucial role in shaping their pedagogical activities. This scientific research explores various methods applied by preschool educators to effectively organize and implement their educational work. The study analyzes pedagogical approaches, methods of interaction with children, and strategies used to achieve educational objectives. Additionally, it examines the challenges faced during the development and application of pedagogical methods and explores how these methods can be enhanced to improve their impact on children's learning and development.

Keywords: Preschool education, Teacher-pedagogue, Pedagogical methods, Educational process, Methodological approaches, Working with children, Pedagogical activity, Educational strategies

KIRISH

Maktabgacha ta'lim tizimi — bu bolalar uchun o'quv va tarbiyaviy jarayonlarning asosiy bosqichi bo'lib, ularning dunyoqarashini, axloqiy qadriyatlarini, jismoniy va intellektual rivojlanishini shakllantirishda muhim ahamiyatga ega. Maktabgacha ta'lim muassasalarida tarbiyachi-pedagoglarning roli juda katta, chunki ular bolalarga nafaqat bilimlar, balki hayotiy ko'nikmalarni ham beradilar. Ushbu jarayonning samaradorligini ta'minlashda tarbiyachi-pedagoglarning metodik faoliyatlari muhim ahamiyat kasb etadi.

Pedagoglar turli pedagogik metodlar orqali bolalar bilan ishlashadi. Bu metodlar bolalar bilan o'zaro aloqada, ular bilan o'qish va o'rgatish jarayonlarida, shuningdek, bolalarning individual xususiyatlarini inobatga olishda alohida

ahamiyatga ega. Har bir pedagog o'z ishida pedagogik metodlarni turlicha qo'llaydi, ammo ular bolalar rivojlanishini va o'qitish jarayonini samarali tashkil etishni maqsad qiladi.

Ushbu ilmiy ishda maktabgacha ta'lim tashkilotlarida tarbiyachi-pedagoglarning faoliyatida qo'llaniladigan metodlar, ularning mohiyati, ahamiyati va samaradorligi tahlil qilinadi. Pedagogik metodlarni tanlashda pedagogning bilim darajasi, bolalarning yosh xususiyatlari, ular bilan ishlashda qo'llaniladigan innovatsion yondoshuvlar va metodikalar muhim omillar hisoblanadi. Ushbu metodlar bolalarning ongini, nutqini, ijtimoiy faolligini, hamda jismoniy rivojlanishini qo'llab-quvvatlashga xizmat qiladi.

Kirishda ta'kidlanishi lozim bo'lgan asosiy masalalardan biri shundaki, maktabgacha ta'limda tarbiyachilarning metodik faoliyatining samaradorligi nafaqat o'quv jarayonining sifatiga, balki kelajakda bolalar shaxsiyatining shakllanishiga ham bevosita ta'sir ko'rsatadi. Shuning uchun pedagogik metodlarni tanlash va ularni individual va guruh shaklida qo'llashning ahamiyati yuqori.

ADABIYOTLAR TAHLILI VA METODLAR

Adabiyotlar tahlili va metodlar

Maktabgacha ta'lim tizimida tarbiyachi-pedagoglarning metodik faoliyati nafaqat bolalar bilim olishiga, balki ularning shaxsiyatini shakllantirishga ham katta ta'sir ko'rsatadi. Pedagogik metodlar bolalarning kognitiv, emotsional, ijtimoiy va jismoniy rivojlanishida asosiy vosita hisoblanadi. Ushbu bo'limda, maktabgacha ta'limda qo'llaniladigan metodlar, ularning samaradorligi va amaliyotda qo'llanishi haqida tahlil olib boriladi. Shuningdek, turli rus va jahon olimlarining ilmiy ishlari va tajribalari asosida pedagogik metodlarning samaradorligi baholanadi.

Maktabgacha ta'limda pedagogik metodlar bolalarning o'rganish jarayonini yengillashtiruvchi va samarali qiluvchi vositalardir. Turli metodlar yordamida bolalar o'qish jarayoniga qiziqish bilan yondoshuvchi, ijodkor va o'z bilimlarini mustaqil ravishda qo'llashga qodir shaxslar sifatida shakllanishadi.

Ko'rgazmali metodlar bolalar uchun o'rgatilayotgan ma'lumotlarni yaxshiroq qabul qilishga yordam beradi. Lev Vygotskiy (1896-1934) o'zining tadqiqotlarida ko'rgazmali materiallar (rasmlar, slaydlar, diagrammalar) va ularni bolalar bilan ishlashda qanday qo'llashni o'rganib, vizual yordamlarning bolalar rivojlanishiga bo'lgan ta'sirini alohida ta'kidlagan. Vygotskiy bolalar tasavvurini rivojlantirishda ko'rgazmalar va o'yinlarni ajralmas vosita deb hisoblagan. Uning fikriga ko'ra, bolalar faqat ko'rgan va eshitgan narsalar orqali o'zlarini ifodalashda va yangi bilimlarni o'zlashtirishda muvaffaqiyatga erishishadi.

O'yin metodlari maktabgacha ta'limda eng keng tarqalgan pedagogik usul bo'lib, bolalar o'rtasida muloqotni rivojlantirish, ijodkorlikni oshirish va yangi bilimlarni amaliy ravishda o'zlashtirishga yordam beradi. Jean Piaget (1896-1980) o'zining kognitiv rivojlanish nazariyasida bolalar o'yinlari orqali yangi bilimlarni o'zlashtirishlarini ta'kidlagan. Piagetga ko'ra, o'yin orqali bolalar nafaqat o'z bilimlarini amaliyotda qo'llashni, balki murakkab fikrlash va mantiqiy xulosalar chiqarishni o'rganadilar. Uning fikricha, o'yin bolaning rivojlanishining barcha bosqichlarini aks ettiradi va ularning jismoniy, psixologik, ijtimoiy rivojlanishiga xizmat qiladi.

Suhbat metodlari pedagogik jarayonning interaktiv tarkibiy qismi hisoblanadi. Lev Vygotskiy va Jerome Bruner (1915-2016) o'zlarining kognitiv rivojlanish nazariyasida bolalar bilan samarali suhbatlar o'tkazishning ahamiyatini ta'kidlashgan. Ularning fikriga ko'ra, bolalar faqat tashqi muhit bilan muloqotda bo'lish orqali yangi bilimlarni o'zlashtiradilar. Suhbatlar orqali bolalar o'z fikrlarini izhor qilishadi, savollar berishadi, va bu jarayon orqali o'zlarini yanada yaxshiroq tushunadilar. Buning natijasida bolalar til va nutq ko'nikmalarini, shuningdek, ijtimoiy faolligini rivojlantiradilar.

Bolalar yoshining xususiyatlariga qarab, pedagogik metodlar turlicha qo'llaniladi. Maria Montessori (1870-1952) o'zining pedagogik metodikasida bolalar rivojlanishining har bir bosqichini alohida ajratgan va har bir yoshdagi bolalar uchun mos pedagogik metodlarni ishlab chiqqan. U bolalar uchun o'z-o'zini

rivojlantirish jarayonini qo'llab-quvvatlash, mustaqil ishlash va ijodkorlikni rivojlantirishda o'yin va ko'rgazmali metodlarning ahamiyatini ta'kidladi.

ASOSIY QISM

Har bir bola o'ziga xos rivojlanish jarayoniga ega. Howard Gardner (1943-yilda tug'ilgan) o'zining "Ko'p intellektlar nazariyasi"da bolalarning turli intellektual qobiliyatlarini inobatga olgan holda metodlarni tanlashni taklif qiladi. Uning nazariyasiga ko'ra, har bir bola o'ziga xos ravishda til, mantiq, vizual, jismoniy yoki musiqiy intellektga ega. Bu metodlarning samarali ishlashi bolalarning individual xususiyatlariga moslashgan holda amalga oshirilsa, yanada muvaffaqiyatli bo'ladi.

Pedagogning metodlarni samarali qo'llash darajasi uning malakasi va tajribasiga bog'liq. Viktor Frankl (1905-1997) o'zining "Logoterapiya" metodologiyasida bolalar bilan ishlashda pedagogning ruhiy va emotsional holati, shuningdek, metodlarni qo'llashdagi ishonchning ahamiyatini ta'kidlagan. Franklning fikriga ko'ra, pedagogning bilim darajasi va tajribasi bolalar bilan ishlashda o'zining samarali natijalarini ko'rsatadi.

Ilmiy tadqiqotlar va amaliy tajribalar pedagogik metodlarning samaradorligini isbotlagan. B. F. Skinner (1904-1990) va Ivan Pavlov (1849-1936) kabi psixologlar o'z tajribalari orqali o'rgatish metodlarining samaradorligini o'rgangan. Skinnerning "Operant shartlanish" nazariyasiga ko'ra, bolalar ijobiy kuchaytirish orqali yangi bilimlarni o'zlashtiradi. Bu metod pedagogik jarayonda bolalar bilan doimiy muloqotda bo'lishni va ularni rag'batlantirishni talab qiladi.

Vygotskiy va Brunerning kognitiv rivojlanish nazariyalariga asoslanib olib borilgan amaliy tajribalar shuni ko'rsatadiki, pedagogik metodlarning samaradorligi nafaqat o'quv jarayonining sifatiga, balki bolalarning motivatsiyasi va bilimlarni amaliyotga tatbiq qilish qobiliyatiga ham bog'liq. Bu tajribalar metodlar integratsiyasini qo'llash orqali bolalarning rivojlanishiga yanada samarali ta'sir ko'rsatishi mumkinligini isbotladi.

Adabiyotlar tahlili va tajriba ishlari shuni ko'rsatadiki, maktabgacha ta'limda pedagogik metodlarning samaradorligi nafaqat bolalarning yosh xususiyatlariga, balki individual ehtiyojlariga mos ravishda tanlangan metodlarga bog'liq. Turli olimlar va pedagoglar tomonidan ishlab chiqilgan pedagogik metodlar va yondoshuvlar, masalan, Vygotskiy, Piaget, Montessori va Gardner kabi tadqiqotchilar tomonidan taqdim etilgan nazariyalar, metodlarni tanlashda asosiy yondoshuvlarni belgilaydi. Metodlarning to'g'ri integratsiyasi va pedagogning malakasi bolalar o'rganish jarayonini sezilarli darajada samarali qiladi.

MUHOKAMA VA NATIJALAR

Ushbu ilmiy ishda maktabgacha ta'lim tashkilotlarida tarbiyachi-pedagoglarning faoliyatida qo'llaniladigan pedagogik metodlarning ahamiyati va samaradorligi haqida tahlil qilindi. Tadqiqot davomida jahon va rus olimlarining pedagogik metodlarga oid ilmiy ishlari, tajribalar va metodologiyalarga asoslanib, maktabgacha ta'limda qo'llaniladigan metodlarning xilma-xilligi va ularning bolalar rivojlanishiga ta'siri ko'rib chiqildi. Tadqiqot natijalari asosida, turli metodlarning bolalar uchun qanday ta'sir ko'rsatishi va pedagogik jarayonda samarali qo'llanishi haqida xulosa chiqarildi.

O'rganilgan asosiy mavzular qatorida pedagogik metodlarning turlari, ularning samaradorligi, metodlarning integratsiyasi va pedagogning malakasi kabilar mavjud. Tadqiqotda ko'rsatilgan metodlar — ko'rgazmali, o'yinli, suhbat va dialog metodlari bolalar rivojlanishiga bevosita ta'sir ko'rsatadi. Shuningdek, pedagogik metodlarni tanlashda e'tibor berilishi kerak bo'lgan omillar, masalan, bolalar yoshining xususiyatlari, individual rivojlanish va pedagogning metodik malakasi kabi masalalar o'rganildi.

Tadqiqot davomida Lev Vygotskiy, Jean Piaget, Maria Montessori va Howard Gardner kabi jahon olimlarining ilmiy ishlari, metodik yondoshuvlar va ularning pedagogik metodlarni qo'llashga bo'lgan ta'siri batafsil tahlil qilindi. Ularning ilmiy yondoshuvlari bolalar rivojlanishiga bo'lgan umumiy yondoshuvlarni belgilashda va pedagogik metodlarni to'g'ri tanlashda asosiy yo'nalishlarni belgilaydi.

O'rganilgan metodlar bolalar ta'limida alohida ahamiyatga ega. Ko'rgazmali metodlar orqali bolalar yangi bilimlarni o'zlashtirishda vizual materiallardan foydalanadilar. Vygotskiy tomonidan ta'kidlanganidek, ko'rgazmalar bolalar tasavvurini rivojlantirishda samarali vosita hisoblanadi. Piaget va Bruner metodologiyalari esa, o'yin metodlarining bolalar kognitiv rivojlanishiga bo'lgan ta'sirini ko'rsatadi. O'yin metodlari bolalarning ijodkorlik, mantiqiy fikrlash va ijtimoiy aloqalarini rivojlantirishda samarali yordam beradi.

Shuningdek, Montessori va Gardner tomonidan ishlab chiqilgan metodlar bolalarning individual xususiyatlarini hisobga olib, ularga mos pedagogik yondoshuvlarni taklif qiladi. Montessori metodida bolalar o'z-o'zini rivojlantirishga, o'zini mustaqil ravishda ifodalashga va jismoniy harakatlar orqali o'rganishga yo'naltiriladi. Gardner esa bolalar uchun turli intellektual yondoshuvlarni qo'llashni tavsiya etadi, bu orqali bolalar turli yo'nalishlarda o'z bilimlarini kengaytiradilar.

Tadqiqot davomida pedagogik metodlarning samaradorligini baholash uchun turli metodlar tahlil qilindi. Suhbat metodlari va dialogik yondoshuvlar orqali bolalar o'z fikrlarini ifodalashda qanday muvaffaqiyatlarga erishganligi o'rganildi. Piaget va Vygotskiy nazariyasiga asoslanib, suhbatlar orqali bolalar til va nutq rivojlanishiga ta'sir ko'rsatganligi isbotlandi. Suhbatlar va muloqotlar bolalarning nutqini rivojlantirishda muhim vosita bo'lib, ularni ijtimoiy aloqalarga olib chiqadi.

Shuningdek, o'yin metodlari bolalar rivojlanishiga bo'lgan ta'siri tahlil qilindi. Skinner va Pavlovning psixologik tajribalari orqali o'yin va kuchaytirish metodlarining bolalar o'rganish jarayonidagi roli ko'rsatilgan. O'yin orqali bolalar yangi bilimlarni qiziqish bilan o'zlashtiradilar, bu esa ularning kreativ fikrlash va ijodkorlikni rivojlantiradi.

Shu bilan birga, ko'rgazmali metodlar va didaktik materiallar yordamida bolalarning qobiliyatlari va tasavvurlari rivojlanadi. Ularning samaradorligi, pedagoglarning individual yondoshuvi va o'quv materiallarining mosligi bilan bog'liq bo'lib, metodlar birlashmasi orqali bolalar o'rganishni osonlashtiradi.

Vygotskiyning ko'rgazmali yondoshuvga oid yondoshuvlar, shuningdek, bolalar o'rtasidagi muloqotni yaxshilashga xizmat qiladi.

Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatdiki, pedagogik metodlarning samarali ishlashida metodlarning integratsiyasi katta rol o'ynaydi. Montessori, Piaget, Vygotskiy, va Gardner kabi olimlarning metodlari bolalar rivojlanishining turli jihatlarini e'tiborga olib, pedagogning malakali yondoshuvini talab qiladi. Ular tomonidan ta'kidlanganidek, metodlarni to'g'ri qo'llash bolalarning bilim olish jarayonini ancha samarali qiladi.

Tadqiqotda shuningdek, pedagogik metodlarni tanlashda bolaning yosh xususiyatlari, individual ehtiyojlari va pedagogning metodik malakasi inobatga olinishi zarurligi ta'kidlandi. Bolalar bilan ishlashda metodlar moslashuvchan va bolalarning o'ziga xos rivojlanish bosqichlariga mos ravishda tanlanishi kerak.

Tadqiqot davomida pedagogik metodlar tahlil qilinib, ularning samaradorligi va amaliy qo'llanishiga oid natijalar chiqarildi. Har bir pedagogik metodning bolalar rivojlanishiga bo'lgan ta'siri ilmiy ravishda isbotlandi. O'yin metodlari, ko'rgazmali metodlar va suhbat yondoshuvlarining samaradorligi amaliy tajribalarda ko'rsatilgan. Shu bilan birga, metodlar integratsiyasini qo'llash va pedagogning metodik tayyorgarligi bolalar o'qish jarayonining samarali bo'lishiga yordam beradi.

Tadqiqot natijalari pedagogik metodlarning samarali qo'llanishi maktabgacha ta'lim jarayonida muhim ahamiyatga ega ekanligini tasdiqladi. O'rganilgan metodlar bolalar rivojlanishida ko'plab imkoniyatlarni yaratib, pedagoglarning malakali va zamonaviy yondoshuvlarini qo'llash zarurligini ko'rsatdi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Vygotskiy, L. S. (1983). *Psixologiya razvitiya rebenka*. Moskva: Pedagogika.
2. Piaget, J. (1970). *The Science of Education and the Psychology of the Child*. New York: Viking Press.
3. Montessori, M. (1967). *The Absorbent Mind*. Madras: Kalakshetra Press.

4. Gardner, H. (1983). *Frames of Mind: The Theory of Multiple Intelligences*. New York: Basic Books.
5. Shirinov, M. (2017). *Maktabgacha ta'lim metodikasi*. Tashkent: O'qituvchi.
6. Yuldasheva, G. M. (2015). *O'yin metodlari va bolalar rivojlanishi*. Tashkent: O'qituvchi.